

فاکتورهای معماری بومی در اقلیم گرم و مرطوب (نمونه موردی بندر کنگ)

آرزو جعفری جبلی^۱، مقدی خدابخشیان کنارکی^{۲*}

۱- آرزو جعفری جبلی، دانشجوی ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان.

arezoo.jafari.jebeli@gmail.com

۲- مقدی خدابخشیان کنارکی، استادیار گروه معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان.

Meg.kh@khuisf.ac.ir

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی فاکتورهای معماری بومی در اقلیم گرم و مرطوب صورت گرفته تا بتوان از نتایج به دست آمده در این تحقیق در راستای ارائه راهکارهایی مناسب جهت به وجود آوردن یک فضای کاربردی استفاده نمود. بنابراین، این پژوهش اولاً به شناخت منطقه، اقلیم و بافت شهری می‌پردازد، سپس با توجه به معماری بومی به سوی راهکارهای بومی می‌رود. به طوری که در صورت اعمال درست این مؤلفه‌ها در طراحی و ساخت به صورت غیرمستقیم در کیفیت جسمی، روانی و اجتماعی آن اثر می‌گذارد. روش تحقیق حاضر، کیفی است و مطالعات آن به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده است و همچنین این پژوهش درصدد پاسخ به این پرسش است که ویژگی‌های معماری بومی اقلیم گرم و مرطوب کدامند؟ چگونه می‌توان با بهره‌گیری از راهکارهای معماری بومی نیاز منطقه را در راستای پاسخ به اقلیم فراهم نمود؟ یکی از مشکلات بزرگ در معماری امروزه، فاصله افتادن میان معماری مدرن و معماری بومی است. در معماری معاصر ممکن است به کارگیری عناصر و فضاهای معماری بومی، جوابگو نباشد اما بسیاری از اصول رعایت شده در معماری گذشته را می‌توان در معماری معاصر الگو قرار داد. اصولی مانند جهت‌گیری ابنیه و جبهه قرارگیری فضاها در تمام موارد باید رعایت شود با ترکیب رویکردهای اقلیمی گذشته که اکثراً امروزه نیز قابل اجرا و استفاده است می‌توان معماری اقلیمی و بومی را احیا کرد. با شناخت ویژگی‌های اقلیم گرم و مرطوب و به کارگیری عوامل محیطی، اقلیمی، فرهنگی و استفاده از مصالح بوم‌آورد می‌توان به نیازهای ساکنان این منطقه نیز، پاسخ داد.

واژگان کلیدی: معماری بومی، اقلیم گرم و مرطوب، راهکارهای بومی، بندر کنگ.

۱- مقدمه

سرزمین ایران به دلیل تنوع اقلیمی، گنجینه‌ای از نمونه‌های مختلف معماری و شیوه‌های سازگاری در محیط طبیعی است. نگاهی گذرا به معماری بومی مناطق مختلف ایران، حکایت از شناخت خصوصیات محیطی و اقلیمی پهنه‌های متنوع ایران، برای استفاده هرچه بیشتر از مواهب طبیعی و مقابله با مشکلات و ناهنجاری‌های اقلیمی-محیطی آن دارد (حقیقت، ۱۳۹۲). امروزه افزایش ساخت‌وسازهای ساختمانی موجب تولید نخاله‌های فراوان شده است که در حاشیه شهرها انباشته شده و یکی از آلوده‌کننده‌ترین عوامل محیطی‌زیست به شمار می‌آید. ساختمان‌های امروزی به‌ویژه در شهرها از مصالح جدید ساخته شده‌اند. برای تهیه مصالح جدید، انرژی زیادی صرف می‌شود. در جهت کاهش خطرات زیست‌محیطی ناشی از مصالح ساختمانی، بایستی چرخه حیات مصالح از زمان استخراج از طبیعت، تا بازگشت دوباره به طبیعت و انرژی مصرفی در این چرخه مورد بررسی قرار گیرد. استفاده از مصالح بومی به‌عنوان یک راهکار سالم و مفید و کم‌هزینه پیشنهاد می‌شود (اکرمی؛ علی پور، ۱۳۹۵). یکی از عوامل مؤثر برای شناخت هر فرهنگی، سبک معماری رایج و بومی در آن منطقه هست. شناخت معماری بومی می‌تواند به‌مثابه شناخت جامعه تلقی گردد، زیرا معماری در هر سرزمین سرچشمه در ادب و فرهنگ آن سرزمین دارد و با نبودن شناخت گستره ادب و فرهنگ مردمانش، نمی‌توان به کمیت‌های مؤثر در تعامل میان فرهنگ و معماری بومی آن جامعه تحقق بخشید. معماری بومی امروزه به‌عنوان میراثی از گذشتگان محسوب می‌شود. میراث مردمانی که معماری را آموزش ندیده بودند و به خلق و آفرینش معماری می‌پرداختند.

معماری بومی را می‌توان فصلی از معماری دانست که با توجه به پشتوانه سالیان تجربه در بوم خود، همساز و همگام با اقلیم، محیط و فرهنگ شکل می‌گیرد. این معماری حاصل همزیستی انسان و طبیعت پیرامونش است. چنین معماری‌هایی دانشی را در پس خوددارند که با شناخت و ارتقاء آن می‌توان گام‌های استوار و مؤثری برای آینده معماری رقم زد. امروزه با توجه به هجوم معماری‌های غیرمالي، این خطر وجود دارد که معماری‌های بومی هر منطقه به‌مرور حذف و یا فراموش شوند. لذا امروز حفظ و ثبت معماری و دانش بومی مناطق مختلف کشور، استخراج و پرورش عصاره آن امری ضروری است (عرفانی زاده و همکاران، ۱۳۹۲). اگر بپذیریم که معماری بازتاب کالبدی زندگی بشری است، زندگی با تمام ابعاد (نیازها، باورها، اعتقادات و به‌طور کلی ارزش‌ها...)، باید دریابیم که معماری امروز و فردای ما نمی‌تواند بی‌ربطه با معماری گذشته باشد (حق پناه و همکاران، ۱۳۹۲). معماری بومی سواحل خلیج فارس منطبق با اقلیم گرم و مرطوب هست. در این مناطق، مقابله بر گرما و رطوبت زیاد هوا و خاک اهمیت فراوان دارد. از این رو برقراری جریان دائمی هوا در بیرون و داخل ساختمان‌ها و ایجاد سایه از الزامات معماری این مناطق هست. در معماری بومی این مناطق ساختمان‌ها بر اساس مدل‌های توسعه‌یافته و دارای معانی خاص ساخته می‌شوند که بیشتر بر اساس آداب و رسوم، فرهنگ، روحیه و احساسات، ذوق و سلیقه و عقیده شکل می‌گیرند.

۱-۱- پیشینه تحقیق

(خاک زند؛ رهایی، ۱۳۸۷) در پژوهشی تحت عنوان معماری بومی، بازیابی ارزش‌ها به این نتیجه دست یافتند که معماری سنتی یا معماری بومی می‌تواند به درجه‌ای از کمال برسد که کلیه زیبایی‌های ظاهری و باطنی را در خود جمع آورد. می‌تواند دل‌پذیرترین شیوه‌های تناسب را در تقسیم‌بندی سطح‌ها و حجم‌ها دارا گردد. می‌تواند نحوه استفاده کردن از نور را در فضاهای داخلی چنان اندازه‌گیری کند و با چنان نظم رنگ‌های گوناگون را به بینندگان از بنا عرضه نماید که متعالی‌ترین احساس‌ها را در آنان برانگیزد.

(خرم؛ اقای دهنوی، ۱۳۸۹) در پژوهشی تحت عنوان بررسی تطبیقی اصول معماری پایدار و معماری بومی در مناطق گرم و مرطوب ایران به این نتایج دست یافتند که با توجه به شناخت معماری پایدار و تعاریف آن و همچنین آشنایی با ویژگی‌های معماری بومی مناطق گرم و مرطوب، بسیار منطبق بر یکدیگر می‌باشند و با استفاده از راهکارهای مورد استفاده در معماری بومی این منطقه و به کار بردن آن‌ها در طراحی ساختمان‌های نوین می‌توان به مقابله با مزاحمت و موانع طبیعی برخاست و با ایجاد محیطی امن و دارای آسایش برای سکونت در ساختمان‌های نوین شرایطی ایدئال را برای ساکنین فراهم ساخت.

(نیک فطرت، ۱۳۹۰) با بررسی راهکارهای مناسب برای معماری معاصر با تأثیرپذیری از عناصر معماری بومی کویری ایران به این هدف دست پیدا کرد که معماری گذشته ایران مملو از آثار ارزشمند و درخور توجه هم به لحاظ عوامل ذهنی و هم عوامل عینی است که از جهان‌بینی حاکم بر اندیشه سازندگان آن شکل گرفته است. تجارب تاریخ معماری ایران حاصل هزاران سال تلاش مستمر و برگرفته از

تجربه سالیان طولانی پرداختن به هنر معماری در ایران است معماری بومی معماری است که به نیازهای انسان، در ارتباط با خود، جامعه، جهان پیرامون و طبیعت (نیازهای اساسی) پاسخ مناسب داده و بنا بر اتفاقی خاص، در یک بازه‌ی زمانی خاص رخ نداده است، یک معماری انسان‌مدار بوده و بر مبنای هویت وی، به صورت یک حرکت پویا در طول زمان شکل گرفته است.

(رضایی نژاد؛ سجاذزاده، ۱۳۹۳) به بررسی ارزش معماری بومی و اهمیت تأثیر آن بر شکل‌گیری شهرهای جدید پرداخت و به این هدف رسید که بسیاری از ارزش‌ها و مفاهیم معماری ایرانی که رو به فراموشی بودند را بتوان با توجه به عوامل و دلایل ارزشمند معماری بومی احیا کنند. مفاهیمی نظیر درون‌گرایی، احترام به طبیعت، استفاده از مصالح بوم آورد و تزئینات معماری سنتی منطقه، توجه به نیازهای مردم و مردم‌واری، سعی در ایجاد محیطی متناسب و سازگار با روحیات و نیازهای مردم داشته باشد. توجه به توسعه پایدار و به تبع آن طراحی معماری پایدار از مسائل مهم دنیای معاصر هست، برای انسان امروز معماری پایدار یا معماری محیط‌زیستی که به مسائل پیچیده همزیستی طبیعت انسان و مصنوعات حساس هست، یک گزینه نیست بلکه اجبار است. لذا پرداختن به این امر مهم ضرورتی قابل توجه می‌نماید.

(امیدوار و همکاران، ۱۳۸۹) پژوهشی را تحت عنوان بررسی تأثیرات اقلیمی بر معماری بومی سواحل جنوبی (بندرعباس) انجام دادند و به این اهداف دست پیدا کردند که اهمیت و ضرورت توجه به شرایط اقلیمی در طراحی و ساخت کلیه ساختمان‌ها در نواحی کرانه‌های خلیج فارس و بخصوص بندرعباس ثابت شده است در شهر بندرعباس توجه به خصوصیات اقلیمی و تأثیری که این خصوصیات در شکل‌گیری ساختمان می‌گذارند از دو جهت حائز اهمیت است: از یکسو ساختمان‌های هماهنگ با اقلیم، یا ساختمان‌هایی با طراحی اقلیمی از نظر آسایش حرارتی انسان کیفیت بهتری دارند و از سوی دیگر هماهنگی ساختمان با شرایط اقلیمی موجب صرفه‌جویی در مصرف سوخت مورد نیاز جهت کنترل شرایط محیطی این‌گونه ساختمان‌ها می‌شود.

اکولوژی در لغت به معنای بوم‌شناسی یا به عبارت دیگر، رابطه طبیعی میان گیاهان و حیوانات و انسان‌ها از یک طرف و محیط‌زیست آن‌ها از طرف دیگر هست. اصطلاح اکولوژی را نخستین بار هکل به عنوان زمینه مطالعاتی نو در زیست‌شناسی مطرح کرد. منظور هکل از اکولوژی شناخت روابط متقابل میان موجودات زنده و محیط آن‌ها بود. علم اکولوژی حیات پدیده‌های طبیعی را در ارتباط با تکنولوژی و تمدن بشری و محیط‌زیست انسانی تجزیه و تحلیل می‌کند (بهرامی و همکاران، ۲۰۱۹).

پژوهش‌هایی که در زمینه معماری پایدار به عمل آمده است، نظیر تحقیقات گولان^۱ نشان می‌دهد که معماری بومی شهرهای سنتی خاورمیانه در هماهنگی و انطباق فراوانی با ویژگی‌های زیست‌محیطی سرزمین خود بوده‌اند (Golany, ۱۹۹۵).

برخی نویسندگان به معماری بومی، به عنوان معماری که توسط مهاجران و غیربومیان طراحی و ساخته می‌شوند و نه افراد بومی اشاره می‌کند. اگرچه در آمریکا اصطلاح معماری مردمی رایج است اما در جای دیگر صفاتی از جمله دهاتی و روستایی به طور وسیعی به کار برده می‌شوند (تبریزی نور و همکاران، ۱۳۹۴). معماری بومی یعنی مجموعه واحدهای معماری-شهری که در سرزمین گردهم آمده و با هماهنگی‌هایی که در زمینه شکل، در زمینه حجم گذاری یا کاربردی، رنگ آمیزی و آهنگ سطوح پر و خالی و همچنین در زمینه مصالح و نظام‌های ساختمانی در آن‌ها پایدار است. این هماهنگی مبتنی بر ضابطه‌ها و رسوم و سلیقه‌های زاده از فرهنگ محیطی، رفتار محیطی است (Asquith & Vellinga, ۲۰۰۵). معماری از جمله دانش‌های شکل گرفته در هر بوم است. برانسکیل^۲ ویژگی‌های ذاتی معماری بومی تأکید کرد، هنگامی که وی زبان محلی را این‌گونه توصیف کرد: "این نوع ساختمان که عمداً دائمی است و نه موقت، که در الهام از آن سنتی است نه آکادمیک، که فعالیت‌های ساده مردم عادی، مزارع آن‌ها و شرکت‌های صنعتی ساده آن‌ها را ارائه می‌دهد، که به شدت با مکان ارتباط دارد، به ویژه از طریق استفاده از مصالح ساختمانی محلی، اما نشان‌دهنده طراحی و ساختمان با فکر و احساس است نه در یک پایگاه یا به طور دقیق روش سودمند (Brunskill, ۱۹۹۳).

¹ Golan

² Brunskill, ۱۹۸۱

۲- روش تحقیق

در این مطالعه از روش تحقیق کیفی و تجزیه تحلیل اطلاعات استفاده شده و از مطالعات کتابخانه‌ای و مشاهدات میدانی جهت رسیدن به نتیجه تحقیق بهره برده شده است. در تحقیقات کتابخانه‌ای: محقق از اطلاعات اسناد و مدارک موجود کتاب‌ها و مقالات و مجلات و پایان‌نامه‌های ارشد و دکتری و ... استفاده می‌کند. همچنین با توجه به محل سایت انتخابی اطلاعات، مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهند گرفت و در مجموع تمام اطلاعات و یافته‌ها به دقت دسته‌بندی، مشاهده و طبقه‌بندی شده است.

۳- دانش بومی

دانش مردمی ساخت‌وساز، میراثی بارز در تاریخ معماری بومی است. فرهنگ، تاریخ و سنت مردم هر منطقه پیوسته در ساختمان‌هایی به تصویر کشیده شده، که اکنون بخشی از مناظر زیبای ما هستند و میراثی را بنا می‌گذارند که مستلزم نگهداری و قدر نهادن است. معماری بومی به طور غریزی مفاهیمی زیست‌اقليمی را بسط داده است، که امروزه از نظر علمی پذیرفته هستند. با توجه به کمبود منابع سادگی و عقلانیت منجر به کاربرد تکنیک‌ها و راهکارهایی شده است، که اگرچه به شکلی بدوی به کار می‌روند، حداکثر استفاده را از مواد و انرژی موجود می‌نمایند. سازگاری با شرایط محیطی محلی نشان می‌دهد که ساختمان‌ها دارای هویتی هستند که تصویر معماری هر منطقه را مشخص می‌سازد. ساخت بناهای بومی توسط افراد عادی و روستائیان انجام می‌شود، به گونه‌ای که هر فرد خانه خود را می‌سازد. این بناها به راحتی قابل بازسازی و تعمیر هستند. این روش‌های بومی در طول تاریخ نسل به نسل منتقل شده‌اند. روش اجرای بناها در هر منطقه با توجه نوع مصالح محل موجود شکل می‌گیرد و با سایر مناطق متفاوت است. (Bjornard, 2010).

۴- معماری بومی

به هر نوع معماری که به یک مکان خاص تعلق داشته باشد معماری بومی گفته می‌شود، معماری مردمی، ساده و معماری که به نیازهای قشر عام مردم پاسخ دهد. امروزه فضاهای ناسازگار با محیط به لحاظ تأمین نیازهای مکانیکی زندگی باعث ایجاد گسستگی در تولید فضای معماری شده‌اند و هویت معماری ایران را کمرنگ کرده‌اند (بیگی نژاد؛ ترابی لنگری، ۱۳۹۲). می‌توان معماری بومی را هرگونه معماری دانست که خلق آن در بوم بوده و حاصل ایده، خرد و علم بومیان باشد. نخستین نامی که بر این پدیده معماری یعنی معماری بومی، بنا شده معماری خودجوش است. مقصود از خودجوش بودن، معنای تصادفی بودن آن نیست؛ بسا که طبیعی بودن آن است. به طور سنتی معماری بومی به برگه‌هایی انتساب می‌شود که برحسب نیازهای ساکنین یک منطقه و محدودیت‌های اقلیم و موقعیت شکل گرفته باشد. معماری بومی یک معماری وابسته به یک‌زمان یا مکان خاص است و از جایی به جای دیگر منتقل و یا کپی نمی‌شود و همچنین شناخت معماری بومی می‌تواند به منزله شناخت جامعه باشد (رحیمی؛ دهقان توران پشته، ۱۳۸۸). معماری بومی یا معماری محلی به طیفی از شیوه‌های ساخت‌وساز اطلاق می‌شود که در آن‌ها با استفاده از مواد و مصالح، دانش، نیروی کار و سنت‌های محلی به نیازها و خواسته‌های بومیان پاسخ داده می‌شود. این معماری چون زاده فرهنگ و بوم است بنابراین در گذر زمان و پا به پای فرهنگ تکامل می‌یابد (Holm, 2006). می‌توان گفت که معماری بومی با مردم همزاد و با محیط همساز است؛ دارای خطوط ارتباط مستقیم، بی‌واسطه و محکمی با فرهنگ توده‌ها و زندگی روزمره آن‌ها است که معمولاً به معماری بدون معمار نیز معروف است. به کارگیری ترفندها و فنون محلی و استفاده از مصالح بوم آورد، از شاخصه‌های مهم معماری بومی هستند. معماری بومی، عمدتاً به نوعی از معماری اطلاق می‌شود که برخاسته از سنت‌های محلی غیررسمی بوده و توسط یک طراح خاص بیان نشده است. معماری بومی، نوعی از معماری بوده که بر اساس نیازهای استفاده‌کنندگان صورت گرفته و بازتاب سنت‌های محلی است (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۸). در تعریف دیگری از معماری بومی می‌خوانیم که "معماری بومی مجموعه‌ای از بناهاست که در این مجموعه، هماهنگی‌هایی در زمینه شکل، حج مگداری، رنگ‌آمیزی، سطوح پر و خالی، مصالح و نظام‌های ساختمانی به چشم می‌خورد که می‌توان از سری اصلی و اساسی در میان آن‌ها سخن گفت (نیکویی و همکاران، ۱۳۹۳). معماری بومی صورت ویژه‌ای از تصویر جهان است، تصویری که محیطی که زندگی در آن روی می‌دهد را نه به شکل انتزاعی بلکه در پیکربندی شاعرانه و قابل دریافتی حاضر می‌سازد. معماری بومی، آشکارسازی تصویری از زندگی است و به تعبیری بیانگر

مفهوم نزدیکی به مکان است و به نوعی ما را هر چه بیشتر، به یکی از مؤلفه‌ها و مشخصه‌های هویت‌بخش و معنا بخش انسان نزدیک می‌کند. معماری، یکی از بزرگ‌ترین دستاوردهای بشر در میان اقوام مختلف در اقلیم‌های متفاوت و دارای فرم، رنگ و کاربردهای گوناگون است (شمسایی؛ ریاحی فرد، ۱۳۹۷). عوامل اصلی و طبیعی هر بوم به ۳ دسته تقسیم می‌شود: عوامل انسانی، عوامل اقلیمی و عوامل مادی. با توجه به عامل و بالفعل هر بومی، تمدن آن بوم شکل می‌گیرد.

۱- عوامل انسانی با توجه به فرهنگ و اعتقادات هر بومی به عنوان نیروی محرکه آن سرزمین عمل می‌کند و نیازهای اعتقادی در کیفیت کالبد معماری آن تجلی پیدا می‌کند. ۲- عوامل اقلیمی هر سرزمین، از عوامل تعیین کننده در جهت‌گیری و کیفیت معماری بناهای آن بوم را مشخص می‌کند. ۳- امکانات مادی یا مواد و مصالح طبیعی هر سرزمینی، نوع ساخت مایه هر بوم و کیفیت به کارگیری مواد و مصالح در آن سرزمین را تعیین می‌کند. ارزش بوم‌شناسی در جامعه به قدرت و دقت او در روشنگری ذهن و پیش‌بینی پیامدهاست (ملکوتی؛ پاداش، ۱۳۹۳).

ساده‌ترین و کامل‌ترین تعریف از معماری بومی را شاید بتوان چنین گفت که معماری است که هماهنگی و همسویی با طبیعت، احترام به مردم جامعه و خانه‌های آن‌ها و احترام به کل محیط چه انسان‌ساخت و چه محیط طبیعی در آن دیده شود. این معماری در هر زمینه و بستری شکل بگیرد می‌تواند خود را با آن محیط هماهنگ سازد. کلید اصلی درک معماری بومی، پیوستگی و رابطه میان محیط طبیعی انسان و محیط زیست هست.

جدول ۱: مزایای استفاده از معماری بومی

۱	بهره‌گیری از دانش و سنت‌های محلی
۲	بهره‌گیری از مواد و منابع محلی (کارآمد و پایدار)
۳	ایجاد ارتباط حیاتی بین انسان و محیطی که در آن زندگی می‌کند
۴	با توجه به شرایط آب‌وهوایی محلی می‌تواند به‌طور خاص طراحی شود و اغلب عملکرد بسیار خوبی داراست

۵- معماری بومی از منظر صاحب‌نظران

آپوگونولو معماری بومی را به این شکل تعریف کرد (بستانی اصل؛ یوسفی تذکر، ۱۴۰۰) که بی‌نشان بودن سازندگان آن، رعایت چشم‌انداز، ترکیب‌بندی آزاد و بدون تقارن و تأکید بر ارزش مطلق فضایی، عدم تفکیک مابین مصرف‌کننده و سازنده. راپاپورت، معماری بومی را در برابر معماری رسمی، شاخص، شناخته‌شده و یا یادمانی قرار می‌دهد. به عبارتی معماری ساده‌تر، مردمی‌تر و در مجموع آن معماری که جوابگوی نیازهای قشر عامه مردم باشد را به‌منزله معماری بومی می‌داند (Rapoport, ۱۹۷۶). تعریف معماری بومی از نظر فلاسفی، همساز و هماهنگی بناها در شکل، حجم، رنگ و مصالح، پاسخگو به نیازهای جامعه در ارتباط با عوامل طبیعی و خواسته‌های معنوی، با سهیم‌شدن و مشارکت ساکنان، نداشتن سبک و مدلی خاص، امکان ساخت آن در حال حاضر و آینده و همچنین از نگاه فتحی در معماری بومی در ظاهر، بناها یک‌شکل، یکنواخت و یکسان ولی عمیق‌تر، امکان ظهور سلیقه‌های فردی، محصول انتخاب فرهنگی مردم در ارتباط با بستر. پاولیور معماری بومی را این‌گونه تعریف می‌کند که معماری بومی است که از داخل جوامع رشد کند و باگذشت زمان خود را با وضعیت و شرایط اجتماعی، اقلیمی و فناوری سازگار و تکامل یابد و معماری بومی توسط مردم و برای مردم است.

۶- عوامل مؤثر بر شکل‌گیری معماری بومی

(۱) فناوری محلی،

- ۲) آبوهوا: میزان تابش، رطوبت، باد، تغییرات دما و....، موازی کردن مصالح به کاررفته در بنا با شرایط آبوهوایی و بهره‌برداری حداکثر از آن در راستای ایجاد شرایط بهینه برای کاربران،
- ۳) فرهنگ محلی: نحوه‌ی زندگی، اعتقادات، آداب و رسوم محلی و ارزش‌های مذهبی، معماری بومی نشانگر آداب و رسوم، روحیه و احساسات، اندیشه و عقیده، ذوق و سلیقه و هنر مردمان آن منطقه هست،
- ۴) محیط: اقلیم و جغرافیا،
- ۵) شرایط اقتصادی، روابط اجتماعی و اقتصادی در معماری بومی در محیط طبیعی و نمادهای فرهنگی، انعکاس میابد،
- ۶) تأثیرات تاریخی.

۷- جنبه‌های معماری بومی

- ۱) جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی: الف) مردم‌واری = معماری بومی نسبت به فرهنگ اعضای اجتماع، حساس رفتار می‌کند، از جمله درون‌گرایی که در نظر گرفتن نیازهای استفاده‌کننده، از نظر نیاز او به امنیت و حریم خصوصی. ب) سازگاری = سازگاری با ساکنان به دلیل قابلیت انعطاف‌پذیری. ج) پس‌نگری (تغییر عادات بد) = پرهیز کردن از چیزهای غیرضروری که کارایی را پایین می‌آورد.
- ۲) جنبه‌های محیطی: الف) توجه به ویژگی‌های طبیعت که منجر به ایجاد حس احترام به طبیعت و قناعت و معنادار شدن محیط ساخته‌شده می‌شود. ب) توجه به ویژگی‌های مادی طبیعت و طراحی اقلیمی و سازگاری با محیط پیرامون. ج) استفاده از مصالح بوم‌آورد.
- ۳) جنبه‌های اقتصادی: الف) پرهیز از بیهودگی = منجر به صرفه‌جویی در مصرف منابع و در نتیجه کاهش هزینه‌ها خواهد شد. ب) انعطاف‌پذیری بنا که باعث افزایش عمر آن می‌گردد و در نتیجه نیاز به ایجاد فضای جدید و تخریب فضاهای بی‌استفاده را کاهش می‌دهد. ج) نیاش = ایجاد ساختمان‌های مستحکم که هزینه‌های تعمیرات و نگهداری را کاهش می‌دهد (لطفی کار و همکاران، ۱۴۰۰).

۸- رویکردهای معماری بومی

۱- رویکرد مبتنی بر مشارکت مردم: معماری بومی برحسب اینکه ساخت خود مردم است و متخصصین در آن دخالت ندارند، به آن "معماری بدون معمار" اطلاق می‌شود. به این ترتیب معماری بومی از یک فرهنگ مشخص محلی سخن می‌گوید فرهنگی که به دست مردم همان محل شکل می‌گیرد، رشد می‌کند و در رویدادهای سخت نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد. اما به وسیله‌ی همان مردم با همان فرهنگ بومی سازگاری می‌یابد.

۲- رویکرد مبتنی بر ساخت‌گرایی طبیعی: اگرچه مردمی بودن و ساخت و زبان مردمی در معماری بومی وجه مشترک اکثر تعاریف بومی است؛ اما در مورد ارتباط با طبیعت، اینکه اولویت به وجه مادی و امکانات طبیعی داده شود یا تأثیر مفهومی از طبیعت دو گونه از تعاریف متمایز را با کاربرد متمایز ایجاد می‌کند. در حالت اول معماری بومی امری است ابتدایی و متعلق به گذشته و گامی نخستین در روند تکاملی بشر؛ لذا در این میان تعاریف بیان ذیل شانس کمتری را برای رویکرد معاصر در هر زمینه‌ای برای رویکرد به معماری بومی باقی می‌گذارد. معماری بومی شامل سکونتگاه‌ها و دیگر ساختمان‌های مردم است که وابسته و در ارتباط با بستر و منابع در دسترس آن‌هاست. همه‌ی برگه‌های معماری بومی برای برآورده کردن نیازهای خاص مطابق با ارزش‌ها، فرهنگ، روش‌ها و آداب زندگی و تولید و اقتصاد آن‌ها ایجاد می‌شود.

۳- رویکرد مبتنی بر الگوگرایی طبیعی: معماری بومی به واسطه‌ی آنکه واجد پیوند مفهومی با طبیعت هست کیفیت بی‌زمان می‌یابد که با پیوند بی‌زمان انسان به طبیعت نسبت می‌یابد. در جوامع بومی سازگاری میان مردم و بناها "کالبد معماری" عمیق است؛ در این جوامع هر جزء از معماری معنی دارد و مبتنی بر تجربه و درک انسان بومی از زندگی و هستی است؛ از این رو به درستی شکل می‌گیرد زیرا انسان بومی عمیقاً آن را احساس می‌کند و آن را می‌سجد و سپس آن را به وجود می‌آورد لذا یک کل به تمام معنی منسجم شکل می‌گیرد. در واقع حتی

کوچک‌ترین اعمال او به ایجاد و حفظ کل منسجم کمک می‌کند. معماری بومی روش طراحی عمومیت‌یافته‌ای است که از معماری مردمی زاینده شده است و می‌توان آن را شکل پیشرفته‌ی معماری طبیعی یک‌خطی معین به حساب آورد که در ارتباط با آب‌وهوا، فرهنگ و مصالح ساختمانی بیان می‌گردد؛ اما معماری بومی در ذات خود محدود به خصوصیتی می‌شود که همان اصطلاح بومی بیانگر شایسته‌ی آن است. مقیاس در این معماری عامل تعیین‌کننده است. معماری بومی با مردم همزاد و با محیط هم ساز است.

۴- رویکرد مبتنی بر مطلق‌گرایی طبیعی: در میان رویکردهایی که از دیرباز به معماری بومی بوده و نقطه‌ی اوج آن در قرن نوزدهم شکل گرفته است؛ نگاهی مطلق‌گرا به طبیعت جایگاه بارزی دارد. گرایشی که بر اساس آن معماری را حاصل طبیعت می‌دانند و حتی در بعضی نگرش‌ها انسان نیز حاصل طبیعت است. تأثیرپذیری از بوم تنها به معنای هماهنگی با نیازهای عمومی مردم، شیوه‌های بومی ساخت و برگه‌های بومی نمایان نشده است بلکه ابعاد دیگری از طبیعت را نیز بیان می‌کند.

۵- رویکرد مبتنی بر کل‌نگری: معماری بومی برآیند تمامی عوامل مولد معماری و به عبارتی یک کل برآمده از تمامیت زندگی طبیعی اجتماعی انسان در حالت فطری و درون‌زای خود دانسته شود؛ با اشاره به مردم‌وار بودن معماری بومی، پیوند با دو گونه محیط از مشخصه‌های اصلی معماری بومی هست "پیوند با محیط فرهنگی یا با سلسله ارزش‌های فرهنگی، با سلسله رفتارهای فرهنگی و با سلسله ارزش‌های فرهنگی با سلسله رفتارهای فرهنگی و با سلسله قوانین ضمنی‌ای که در آن جاریند از یکسو و از سوی دیگر پیوند با محیط طبیعی یا با مجموعه داده‌هایی که سرزمین بنا به انسان عرضه می‌دارد. داده‌هایی که هم ابزار فکری‌اند و هم ابزار کاربردی هم‌رنگ و اندازه و تناسب‌اند و هم مصالح و اجزاء و عناصر ساختمان. معماری بومی شاخه‌ای دیگر از معماری مبتنی بر سنت است که بیش از همه به مکان و فرهنگ مکانی که بر آن قرار گرفته تکیه می‌کند، این معماری ضمن بهره‌وری از اصول مشترک سازمان‌یابی فضا در ترکیب و آرایش فضا کاربرد مصالح بوم آورد، پوشش نماها و دهنه‌ها، لهجه‌ی معماری مختص مکان خود را حفظ می‌کند (سربندی؛ باباقنبری، ۱۳۹۹).

۹- اقلیم مورد نظر (بندر کنگ)

۹-۱- بندر تاریخی کنگ/بهبشت گمشده

بدون شک رسالت معماری و به تبع آن معماران؛ بالا بران سطح کیفی «زیستن» بشر در فضاهای مصنوع است. خواه این زیستن در فضاهای شهری (آموزشی) و یا در خانه - اداری - تجاری - باشد، یا در فضاهای عمومی (مراکز فرهنگی به گفته سالینگروس؛ پیشگامان مدرنیسم، نفهمیده بودند که الگوهای معماری تا چه حد با الگوهای اجتماعی متناظرند و از همین رو، بی‌پروا به تخریب الگوهای اجتماعی متناظر آن‌ها پرداختند، در حالی که از دست دادن الگوهای معماری، خسارتی جبران ناپذیر بر کارکرد یک جامعه وارد می‌کند چرا که احتمالاً آن‌ها نیز از دست خواهند رفت؛ در حالی که آن کسی، طراح دانا است که با طرح هایش، الگوهای اجتماعی را ترقی بخشیده، تقویت کند. از طرفی بافت تاریخی شهرها به‌عنوان بخش مهمی از هویت فردی و اجتماعی ساکنان آن‌ها و بستر و زمینه‌ای برای زنده ماندن و تداوم تاریخ و فرهنگ ملتها هست که بی‌توجهی و تخریب آن خسارت جبران ناپذیری در تمامی عرصه‌ها برای یک سرزمین به دنبال خواهد داشت. از این رو حفظ و حراست از این میراث گرانبها وظیفه بسیار مهمی است. این حفظ و صیانت از تداوم زندگی در کالبد تاریخی بی شک نیاز به مطالعات عمیق و گسترده در حوزه‌های مرتبط و تأثیر گذار دارد. مطالعات فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، تاریخی و کالبدی باید به‌طور منسجم و هم‌زمان روی بافت‌های تاریخی انجام شود و نتایج آن به‌صورت دستورالعمل و الگوهای قابل اجرا در آید. این الگوها صرفاً کالبدی نبوده و شامل الگوهای رفتاری و سنت سکونت در هر محله و شهر می‌تواند باشد. بدین ترتیب با دستیابی به مجموعه الگوهای رفتاری - کالبدی در یک بافت، معاصر سازی و تسری آن به توسعه آتی محله، بافت و شهر می‌توان امیدوار بود که جریان زندگی با کیفیت، در این میراث گرانبها تداوم یابد.

شکل ۱: بندر تاریخی کنگ

۹-۲- موقعیت

بندر کُنگ یکی از شهرهای تابع شهرستان بندر لنگه در استان هرمزگان است. این شهر که در مختصات ۵۴ درجه و ۵۴ دقیقه طول شرقی و ۲۹ درجه و ۳۳ دقیقه عرض شمالی در کرانه ساحل خلیج فارس واقع شده، یکی از بنادر تاریخی و تجاری استان هرمزگان و نیز یکی از قدیمی ترین بنادر ایران محسوب می شود.

۹-۳- بافت تاریخی بندر کنگ

این بافت تاریخی منسجم و یکپارچه و پویا، با عناصر شاخصی مانند بادگیرهای قدیمی و کوچه‌های باریک و سایه انداز، که یادآور شهرهای سنتی ایرانی و به عبارت بهتر نمونه‌ای از یک، ایران شهر است، علاوه بر ارزش‌های فرهنگی که در سیمای کلی خود دارد و نیز سرزندگی و شادابی که در آن دیده می شود، در برگزیده دانه‌های معماری ارزشمندی است که هر یک راوی داستانی از تاریخ و سرگذشت این مرز و بوم است. در این شهر، بالغ بر ۳۰۰ بادگیر هنوز سالم و پابرجا باقی مانده‌اند که باعث تمایز و منحصر به فرد بودن این بافت نسبت به سایر شهرهای تاریخی کوچک شده است. پس از یزد می توان بندر کنگ را شهر بادگیرها دانست: بادگیرهایی که در دورنمای کلی این شهر به عنوان عنصری نمادین از معماری ایرانی در کنار مناره‌های مساجد این شهر و درختان نخل استوار آن جلوه‌های بی نظیر از شهرسازی ایرانی را به تصویر می کشند. قدم زدن در محدوده بافت تاریخی این شهر حس دلپذیری از کیفیات محیطی شهر خوب را عینیت میبخشد. توجه به اصول اقلیمی و آسایش حرارتی که در ساختار شهری و معماری آن به خوبی رعایت شده است. خوانایی ساخت شهر که در آن مسئله ارتباط بصری با اطراف، وضوح الگوی معابر و تسلسل خاطره انگیز به خوبی رعایت شده است. کالبد شهر که در بردارنده ویژگی‌های جذابیت بصری، ارتباط با زمینه و محیط اطراف، تعادل توده و فضا، خط آسمان مطلوب و لبه هاو جداره های با کیفیت هست. سرزندگی و حیات در شهر که آکنده از حس زندگی و هیجان، فعالیت های زندگی بخش ساکنین و محیط و فضای جالب و جذاب است. خوشبختانه به دلیل فرهنگ بالای مردمان این بندر، بافت تاریخی و ارزش‌های فرهنگی و دانش بومی، در بین این مردمان با وجود تمام ناملازمات حفظ شده و به امروز رسیده است. امروزه وظیفه ما به عنوان متولیان این میراث تاریخی فرهنگی، تلاش مضاعف برای حفظ و نگهداری آن و از طرف دیگر احیا و باز زنده سازی و معرفی آن به مخاطبین در مقیاس ملی و جهانیست. ارزشمندی این بافت نه تنها به جهت کالبد بارزش معماری و شهرسازی آن است، بلکه تسلسل جریان زندگی مردمانی است که تاکنون، میراث بانان شایسته‌ای برای پیشینیان خود بوده‌اند وجود آئین ها و مشاغل سنتی از جمله صیادی، لنج سازی و دریانوردی که تاکنون نیز به صورت فعال در این بندر در حال انجام هست، بافت قدیم بندر کنگ را به یکی از ارزشمندترین بافت های کهن کشور تبدیل نموده است (شیوا، ۱۳۹۶).

شکل ۲: سیما و منظر شهر

۱۰- اقلیم گرم و مرطوب

بندر کنگ، از نظر اقلیمی جزء نواحی گرم و مرطوب محسوب می‌شود که در امتداد یک نوار ساحلی باریک و نسبتاً طولانی است. این اقلیم دارای تابستان‌های گرم و مرطوب و زمستان‌ها، معتدل هست. این واقعیت آشکار است که با توجه به شکل‌گیری و ترکیب معماری بومی این نواحی، خصوصیات و ویژگی‌های معماری بومی این منطقه به‌طور قابل‌توجهی بر آن‌ها تأثیر می‌گذارد. در این اقلیم رطوبت زیاد و به‌طور دائم، میزان ریزش سالیانه باران، بسیار اندک، اختلاف درجه حرارت بین شب و روز بسیار کم، پوشش گیاهی، بسیار کم هست، تابش عمودی آفتاب در فصول تابستان و بهار، بادهای صحرایی نامناسب است. معماری بومی، در نواحی گرم و مرطوب دارای خصوصیات و ویژگی‌های خاصی است. از اهداف معماری این نواحی، در جهت متعادل‌سازی مهم‌ترین مؤلفه‌های اقلیمی این نواحی یعنی رطوبت زیاد و درجه حرارت هست.

مهم‌ترین ویژگی این نوع اقلیم، اختلاف کم درجه‌ی حرارت در شب و روز و در زمستان و تابستان است. این شهر دارای تابستان‌های گرم و طولانی (حدود ۹ ماه) و زمستان‌های کوتاه و معتدل هست. دو فصل بهار و پاییز در این شهر بسیار زودگذر و نامحسوس است. بافت تاریخی این شهر با توجه به موقعیت مکانی و تأثیرات بومی، دارای قابلیت‌هایی است که امکان ایجاد شرایط آسایش را در درون خود فراهم می‌سازد. بیش‌ترین ظرفیت‌ها در این بافت، به شرایط شکل‌گیری آن و وزش باد در شهر برمی‌گردد (احمد؛ عامری سیاهوئی، ۱۳۹۹).

۱-۱۰- تأثیرات اقلیم بر معماری بومی این نواحی

- ۱) ایوان‌های مرتفع، وسیع و عمیق: پیشگیری از نفوذ مستقیم اشعه آفتاب، در فصول گرم که مدت آن حدود نیمی از سال است، اغلب فعالیت‌های روزمره در داخل ایوان انجام می‌شود، زیرا در ایوان هم تهویه به‌خوبی صورت می‌گیرد و هم در زیر سایه قرار دارد.
- ۲) ساخت تمام بناها بر روی سکو تقریباً ۱/۵ متر یا بیشتر: برای جلوگیری از ورود و هجوم آب باران (باران‌های فصلی و سیل‌آسا).
- ۳) خانه‌ها به‌صورت حیاط مرکزی و باز بودن ۴ طرف خانه‌ها: به دلیل تهویه مطبوع هوا.
- ۴) استفاده از مصالح بوم‌آورد و روشن: برای جلوگیری از نفوذ گرما و استحکام در برابر باران‌های سیل‌آسا.
- ۵) عدم ساخت زیرزمین در این نواحی: به دلیل وجود رطوبت همراه با گرمای شدید و بالا بودن سطح آب‌های زیرزمینی.
- ۶) پنجره‌ها و بازشوهای نسبتاً باریک و طراحی سوراخ‌هایی در بالا و پایین آن‌ها: به دلیل اینکه کمترین گرما به داخل نفوذ کند.
- ۷) طراحی سقف‌های کاذب: سایه‌اندازی روی سقف و ایجاد کوران هوا در فضای مابین، کاهش نفوذ گرمای بیرون به درون.

۸) ارتفاع اتاق‌ها زیاد: به دلیل حجم زیاد، هوا به سرعت گرم نمی‌شود و از طرف دیگر هوای گرم به زیر سقف صعود می‌کند و به وسیله پنجره‌های کوچک که زیر سقف یا بالای دیوارها وجود دارد، تهویه می‌گردد و هوای قسمت پایین اتاق خنک باقی می‌ماند.

۹) ضخامت زیاد دیوارهای ساختمان: کنترل تبادل حرارت برو و درون بنا.

۱۰) طاق‌ها غالباً مسطح و جان‌پناه‌های مشبک: بهره‌گیری از کوران هوا و نسیم دریا.

۱۱) کشیدگی بناها در امتداد محور شرقی-غربی و به شکل مکعب مستطیل: به دلیل شدت تابش زیاد.

۱۰-۲- راهکارهای بومی برای بهره‌گیری از تهویه طبیعی

جدول ۲: استراتژی‌ها برای بهره‌گیری از تهویه طبیعی

۱	چرخش و جانمایی مناسب ساختمان در سایت با در نظر گرفتن عوامل جهت باد، تابش، تهویه و
۲	تیپولوژی بنا از عوامل مهم برای پتانسیل تهویه و تعیین نحوه جریان باد
۳	فرم و هندسه کلی و ساختار کالبدی ساختمان از پارامترهای مؤثر بر تهویه
۴	پوسته بنا که فرورفتگی‌ها، سایه‌اندازی‌ها، بازشوها و پیش‌آمدگی‌ها را شامل می‌شود
۵	چیدمان و جایگذاری فضاها در پلان، طراحی داخلی
۶	طراحی بادگیرهای چهار طرفه و یا یک طرفه

۱۰-۳- راهکارهای بومی برای مصالح مورد استفاده

میزان نوسان روزانه دما در نواحی گرم و مرطوب بسیار کم است، به همین دلیل سازگار و مناسب‌ترین مصالح برای این اقلیم، مصالح با ظرفیت حرارتی پایین و یا بدون ظرفیت حرارتی و با مقاومت حرارتی بالا هستند. چوب، در این نواحی بهترین نوع مصالح است زیرا انتقال چوب بسیار کم است و حرارت جذب شده در طول روز با وزش نسیمی خنک در شب از بین می‌رود. اما در این منطقه، مصالح چوبی تنها برای بام‌ها، درها و پنجره‌ها به کار می‌رود زیرا مقدار آن به دلیل پوشش گیاهی اندک منطقه کم است. از این جهت از تیرهای چوبی برای اجرای سقف استفاده می‌کنند و بعد آن را با یک لایه می‌حصیر و در آخر با پوششی از کاه‌گل می‌پوشانند تا از تبادل حرارتی ناقص جلوگیری شود.

۱۰-۴- راهکارهای بومی برای کاهش رطوبت زیاد

در اقلیم گرم و مرطوب، رطوبت بالا یکی از عوامل اصلی عدم آسایش ساکنین محسوب می‌شود. تهویه هوا یکی از راه‌های مؤثر کاهش رطوبت در محیط محسوب می‌شود. در حاشیه شمالی خلیج فارس شهرها و روستاها در امتداد ساحل و روبه جریان باد گسترش یافته‌اند. گذرها و کوچه‌های به صورت باریک و با بدنه‌های مرتفع در راستای باد ساحلی شکل می‌گیرند. به منظور کم کردن رطوبت داخل شهرها و داخل گذرها، بافت شهری به صورت نیمه متراکم طراحی شود تا در کنار هر خانه گذری وجود داشته باشد و جریان هوا رطوبت را از فضاهای داخلی خارج نمایند. در حیاط مرکزی هوای گرم به دلیل سبکی به سمت بالا حرکت نموده و مکش و یک جریان هوا به سمت بالا در حیاط ایجاد می‌شود. این جریان هوا تا حدودی میزان رطوبت حیاط را کم می‌نماید و به دلیل عدم نیاز به برودت تبخیری حوض در حیاط‌های مرکزی یا وجود ندارد یا در ابعاد کوچک طراحی می‌شود (بهرامی پناه، ۱۳۹۷).

۱۰-۵- راهکارهای بومی در مقابل تابش آفتاب

یکی از عوامل اصلی آزاردهنده آسایش انسان در اقلیم گرم و مرطوب تابش شدید خورشید هست. انسانها و بخصوص معماران در طول زمان بر اساس تفکر و تجربه، شهرها و ساختمانها را به صورت طراحی نمودند تا تابش خورشید را در بناها به حداقل ممکن کاهش دهند. تابش آفتاب منجر به افزایش گرمای محیط می گردد. یکی از راهکارهای کاهش شدت اشعه خورشید ایجاد سایه در شهر و ساختمانها هست. هدایت باد و نسیم دریا نیز می تواند منجر به کاهش گرمای محیط گردد. لذا طراحان به طور همزمان به فکر ایجاد سایه و کوران به منظور خنک کردن هوا و کاهش رطوبت می باشند. در این اقلیم به جهت کاهش سطوح در معرض تابش نما مانند، خورشیدهای ساختمانها نیمه به صورت شهری بافت، طراحی متراکم می شود. بدین ترتیب نماها و بدنه های اطراف کمتر در معرض تابش خورشید قرار می گیرند. گذرها با عرض های کم و ارتفاع های بلند از مشخصه های شهرسازی این اقلیم محسوب می گردد چراکه ارتفاع بلند دیوارهای کنارگذر و عرض کم گذرها منجر به طولانی شدن سایه اندازی در این گذرها می گردد. همچنین استفاده از رنگ های روشن در نما، پشت بامها و روگذرها منجر به کاهش جذب گرمای خورشید می گردد. از عناصر دیگر ساختمانی با عملکرد اقلیمی می توان به شناسیل اشاره نمود. شناسیل فضایی نیمه باز به صورت بالکن نواری هست که به متصل به نمای بیرونی است. وظیفه اقلیمی شناسیل ایجاد سایه بر روی نما حفاظت نما از برخورد تابش آفتاب و همچنین بهره گیری از سایه و باد به صورت همزمان در داخل بنا می شود (بهرامی پناه، ۱۳۹۷).

۱۱- نتیجه گیری

در عصر امروز، با ورود مدرنیته، معماری بومی از ذهنها فاصله گرفته است به طوری که ریشه، فرهنگ و هویت آن به دست فراموشی سپرده شده است و با جایگزین شدن تفکرات، ایده ها و مؤلفه های معماری مدرن و امروزی، تغییرات شایعی در تصویر کلی معماری بناها، شهرها و روستاها به وجود آمده است. معماری بومی را می توان نوعی ساخت و ساز محلی یا منطقه ای با استفاده از مصالح و منابع بومی که ساختمان در آن قرار دارد، تعریف کرد. این معماری ارتباط تنگاتنگی با بافت خود دارد و از خصوصیات خاص جغرافیایی و جنبه های فرهنگی محیط اطراف خود آگاه است و به شدت تحت تأثیر آن ها قرار می گیرد. به همین دلیل، آن ها در نقاط مختلف منحصر به فرد هستند و یک مکان را با دادن هویت اجتماعی خاص به آن شاخص می کند. با بررسی و شناخت کامل اقلیم گرم و مرطوب و درک معماری بومی و ویژگی های آن که نشان دهنده فرهنگ و سنت آن منطقه هست، می توان به آفرینش و بازآفرینی هویت و ماهیت منطقه کمک کرد. این مطالعه با اتکا به ارزش های فرهنگی و اعتقادی مردم و درک درست از محیط و بستر، به تمرکز و توجه به معماری بومی و به دنبال آن طراحی با توجه به راهکارهای بومی از قبیل استراتژی بومی برای دریافت تهویه مطبوع، جلوگیری از تابش شدید خورشید، راه حل برای به حداقل رساندن رطوبت، مصالح مورد استفاده و بوم آورد و... پرداخت. معماری بومی بندر کنگ دارای خصوصیات و ویژگی های ارزشمندی است که ثمره رابطه انسان و طبیعت در طول تاریخ هست که ارزش خاصی را به این منطقه می بخشد زیرا بندر کنگ تا به امروز دارای بافت قدیمی، سالم و پویا و سرزنده و ارزشمند بوده که زندگی در آن جریان دارد و آنچه به چشم می خورد، معماری خانه ها و بادگیرهای بلندی است که از نقاط مختلف شهر دیده می شود پس باید حفظ و نگهداری و عدم دخل و تصرف در آن را امری ضروری دانست.

مراجع

- احمد، نرگس؛ عامری سیاهوئی، حمیدرضا. (۱۳۹۹). بررسی فرم قرارگیری ساختمان‌های مسکونی در اقلیم گرم و مرطوب (نمونه موردی شهر بندرعباس). پنجمین همایش بین‌المللی عمران، معماری و شهر سبز پایدار. <https://civilica.com/doc/1156288>
- اسلامی، لیدا؛ ماجدی، حمید؛ اعتصام، ایرج. (۱۳۹۸). واکاوی منطق پنهان طراحی همه شمول در معماری بومی ایران با رویکرد پایداری؛ مطالعه موردی: منطقه ۱۲ تهران (حصار صفوی).
- اکرمی، غلامرضا؛ علی پور، لیلا. (۱۳۹۵). نقش مصالح بومی در معماری پایدار از دیدگاه زیست محیطی. مسکن و محیط روستا، ۳۵(۱۵۶): ۳۸۱b# -
- امیدوار، کمال؛ رستمی گورانی، ابراهیم؛ بیرانوندزاده، مریم؛ ابراهیمی، سمیه. (۱۳۸۹). بررسی تأثیرات اقلیمی بر معماری بومی سواحل جنوبی ایران: بندرعباس. چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافیدانان جهان اسلام. <https://civilica.com/doc/82912>
- بستانی اصل، عباس؛ یوسفی تذکر، مسعود. (۱۴۰۰). بررسی تطبیقی رابطه بنیادین معماری بومی ایران با رویکرد پایداری. کنفرانس ملی معماری، عمران، شهرسازی و افق‌های هنر اسلامی در بیانیه گام دوم انقلاب. <https://civilica.com/doc/1251963>
- بهرامی پناه، امیر. (۱۳۹۷). بررسی راهکارهای معماری بومی جهت کاهش گرما و رطوبت زیاد در اقلیم گرم و مرطوب ایران. پنجمین همایش بین‌المللی معماری و شهرسازی پایدار در خاورمیانه و جنوب آسیا. <https://civilica.com/doc/848985>
- بهرامی، فرشاد؛ آل‌هاشمی، آیدا؛ متدین، حشمت‌الله. (۲۰۱۹). رودخانه‌های شهری و تفکر تاب‌آوری در برابر آشوب سیل، برنامه‌ریزی تاب‌آور رودخانه کن. منظر، ۱۱(۴۷): ۶۰-۷۳.
- تبریزی نور، نسیم؛ منصور فلامکی، محمد؛ بهاری اویلق، مهدی. (۱۳۹۴). بازشناسی مفاهیم کالبدی معماری ایرانی در تعامل با فضا، فرهنگ و هویت ایرانی. اولین همایش بین‌المللی و سومین همایش ملی معماری، عمران و محیط‌زیست شهری. <https://civilica.com/doc/434826>
- حق پناه، مریم؛ سقائی، فرنوش؛ دهقانی، مرجان. (۱۳۹۲). بوم‌گرایی و ارزشهای معماری بومی با رویکرد پایدار. همایش ملی معماری پایدار و توسعه شهری. <https://civilica.com/doc/213939>
- حقیقت، فرنگیس. (۱۳۹۲). شناخت الگوهای معماری بومی در بناهای مسکونی بافت قدیم بوشهر، نمونه موردی عمارت نودری. کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و توسعه پایدار شهری. <https://civilica.com/doc/273268>
- خاک‌زند، مهدی؛ رهایی، امید. (۱۳۸۷). معماری بومی، بازیابی ارزش‌ها (نمونه موردی: پل قدیم شهرستان دزفول). نخستین همایش فناوریهای بومی ایران. <https://civilica.com/doc/54177>
- خرم، احمد؛ اقایبی دهنوی، حسن. (۱۳۸۹). بررسی تطبیقی اصول معماری پایدار و معماری بومی در مناطق گرم و مرطوب ایران. همایش ملی مهندسی عمران و توسعه پایدار. <https://civilica.com/doc/113318>
- رضایی نژاد، علی؛ سجادزاده، حسن. (۱۳۹۳). ارزش معماری بومی و اهمیت تأثیر آن بر شکل‌گیری شهرهای جدید. اولین همایش ملی افق‌های نوین در توانمندسازی و توسعه پایدار معماری، عمران، گردشگری، انرژی و محیط‌زیست شهری و روستایی. <https://civilica.com/doc/293356>
- رئوف رحیمی، مژگان؛ دهقان، توران؛ پشتی، عاطفه. (۱۳۸۸). پایداری در معماری بومی. اولین همایش معماری پایدار. <https://civilica.com/doc/78832>
- سربندی، سمانه؛ باباقبری، محمد. (۱۳۹۹). شناخت معماری بومی و رویکردهای آن و لزوم استفاده از اصول معماری بومی در مسکن امروز معماری معاصر. هفتمین کنفرانس بین‌المللی یافته‌های نوین علوم و تکنولوژی با محوریت علم در خدمت توسعه. <https://civilica.com/doc/1039035>

سومین کنفرانس ملی شهرسازی و معماری دانش بنیان

3rd National Conference On Knowledge-Based Urban Development and Architecture

- شمسایی، عارف؛ ریاحی فرد، جمال. (۱۳۹۷). بررسی معماری بومی در شهر اهواز و تأثیر آن بر هویت بخشی به شهر. کنفرانس بین المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران. <https://civilica.com/doc/847685>
- شیوا، آراسته. (۱۳۹۶). بندر تاریخی کنگ: بهشت گمشده. هنر معماری: ۱۸-
- عرفانی زاده، زهرا؛ فرضیان، محمد؛ عرفانی زاده، معصومه. (۱۳۹۲). بررسی الگوی معماری بومی نمونه موردی شهر بیرم. کنفرانس بین المللی عمران، معماری و توسعه پایدار شهری. <https://civilica.com/doc/273689>
- علی بیگی نژاد، محدثه؛ ترابی لنگری، مرجان. (۱۳۹۲). جایگاه معماری بومی در بازآفرینی هویت معماری شهرهای ایرانی. کنفرانس بین المللی عمران، معماری و توسعه پایدار شهری. <https://civilica.com/doc/273728>
- لطفی کار، متین؛ منصوری، منصور؛ غیابی، محمدمسعود. (۱۴۰۰). بررسی و ارتقای معماری بومی، و کاربردهای آن نسبت به معماری مدرن. کنفرانس ملی معماری، عمران، شهرسازی و افق های هنر اسلامی در بیانیه گام دوم انقلاب. <https://civilica.com/doc/1252413>
- ملکوتی، علیرضا؛ پاداش، فهیمه. (۱۳۹۳). شناسایی معماری بومی اقلیم گرم و خشک نمونه موردی بررسی معماری بومی شهر هرنند. دومین کنگره بین المللی سازه، معماری و توسعه شهری. <https://civilica.com/doc/353805>
- نیک فطرت، مرتضی. (۱۳۹۰). ارائه راهکارهای مناسب برای معماری معاصر با تأثیرپذیری از عناصر معماری بومی کویری ایران. همایش ملی بوم های بیابانی، گردشگری و هنرهای محیطی. <https://civilica.com/doc/167987>
- نیکویی، محدثه؛ فلامکی، محمدمنصور؛ مسعودی، عباس. (۱۳۹۳). مدیریت انرژی در ساختمانهای مدرن بر مبنای اصول معماری بومی (نمونه موردی: ساختمان مرکز علمی در شهر کرمان). اولین کنفرانس بین المللی مدیریت در قرن ۲۱. <https://civilica.com/doc/311> ۶۸۹

- Bjørnvard Kristian. (۲۰۱۰). *Principles of Vernacular Design (and their application today)*. the Proceedings from AIGA Response_ability: Ethics and Sustainability in Design Education Conference.
- Brunskill R. W. (۱۹۹۳). *Traditional Buildings of Britain: An Introduction to Vernacular Architecture*: Gollancz.
- Golany Gideon S. (۱۹۹۵). *Ethics and urban design: Culture, form, and environment*: John Wiley & Sons.
- Holm Ivar. (۲۰۰۶). *Ideas and Beliefs in Architecture and Industrial design: How attitudes, orientations and underlying assumptions shape the built environment* (Vol. ۲۲): Ivar Holm.
- Rapoport Amos. (۱۹۷۶). *The mutual interaction of people and their built environment*: Mouton The Hague.
- Vellinga Marcel و Asquith Lindsay. (۲۰۰۵). *Vernacular Architecture in the ۲۱st Century: Theory, Education and Practice*. *Vernacular Architecture in the ۲۱st Century: Theory, Education and Practice*: ۱-۲۹۴

Vernacular architectural factors in hot and humid climates (Case study: Port of Kong, Iran)

Arezoo Jafari Jebeli^۱, Meghedi Khodabakhshian^{۲*}

^۱- Arezoo Jafari Jebeli, Master student of architecture, Islamic Azad University, Isfahan, Iran,
arezoo.jafari.jebeli@gmail.com

^۲- Meghedi Khodabakhshian Assistant Professor of Architecture, Islamic Azad University, Isfahan, Iran,
Meg.kh@khuisf.ac.ir

Abstract

This study aimed to investigate the factors of vernacular architecture in hot and humid climates to use the results obtained in this study to provide appropriate solutions to create a practical space. Therefore, this research first deals with the knowledge of climate, region, and urban context, then according to the vernacular architecture, it goes to the vernacular solutions. So that if applied correctly, these components in design and construction indirectly affect their physical, mental, and social quality. The method of the present research is qualitative and its studies have been collected by the method of libraries. This study also seeks to answer the question of what are the features of vernacular architecture of hot and humid climates? How can the needs of the region in response to the climate be met by using vernacular architectural solutions? One of the major problems in architecture today is the gap between modern and vernacular architecture. In contemporary architecture, the use of elements and spaces of vernacular architecture may not be appropriate, but many of the principles observed in past architecture can be modeled on contemporary architecture. Principles such as the orientation of buildings and the placement of spaces in all cases must be observed. By combining the climatic approaches of the past, which are often applicable and used today, climatic and vernacular architecture can be revived. By recognizing the characteristics of hot and humid climates and using environmental, climatic, cultural factors and the use of environmentally friendly materials, the needs of the residents of this region can be answered correctly. Vernacular architecture, is folk architecture, simple, spontaneous architecture and it can be considered as a chapter of architecture that is formed following the climate, environment, and culture according to the support of years of experience in its ecosystem. This architecture is the result of the coexistence of man and nature around him. Today there is a danger that the vernacular architectures of each region will be gradually eliminated. Therefore, preserving the architecture and vernacular knowledge of different regions of the country is important. One of the effective factors for recognizing any culture is the common and vernacular architectural style in that area. Knowledge of vernacular architecture can be considered as knowledge of society because the architecture in any land has its origins in the literature and culture of that land, and without knowing the scope of literature and culture of its people, it is not possible to achieve effective committees in the interaction between vernacular culture and architecture. The vernacular architecture of the Persian Gulf coasts in Iran is consistent with the hot and humid climate. In these areas, coping with high temperatures and high humidity is very important. Therefore, establishing a constant flow of air inside and outside the buildings and creating shade is one of the architectural requirements of these areas. In the vernacular architecture of these areas, buildings are built based on developed models and have special meanings that are mostly formed based on customs, culture, emotions, tastes, and beliefs.

Keywords : Vernacular Architecture, Hot and humid climate, Vernacular solutions, Kong port

سومین کنفرانس ملی شهرسازی و معماری دانش بنیان

3rd National Conference On Knowledge-Based Urban Development and Architecture

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد علوم و تحقیقات
۲۵ آذر ماه ۱۴۰۰

